

РЕЧНИКЪТ НА ТОДОР КОДЖОВ И НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА ЗАЕМАНЕТО НА ЧУЖДИТЕ ДУМИ В ЕПОХАТА НА ФОРМИРАНЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕН ЕЗИК, ОТРАЗЕНИ В НЕГО

В последно време интересът към историята на българската лексикография и нейното наследство е засилен и траен. Бяха публикувани редица статии и студии, които представят един или друг лексикографски труд, оценявайки го като филологическо наследство¹. Всеки лексикографски труд с по-стара дата безспорно представлява интерес за специалистите най-вече като етап, като стъпало в историческия път на развитие на науката за българския език и по-специално на теорията и практиката на българската лексикография.

Разглежданият в тази работа „Речник, който съдържа 4000 чужди думи, които са употребявани в българския език, съставил и издал Т. К. Коджов“, е първият по-пълнен речник на чуждите думи в българския език. Речникът на Тодор Хрулев, който беше описан от В. Кювлиева² е първият опит за лексикографско представяне на чуждите думи в българския език, но той е твърде ограничен по обем както откъм словник (съдържа около 500 думи), така и откъм семантична разработка на отделните речникови единици в него.

¹ Л. Стойчкова. Речникът на Найден Геров. — Бълг. ез., 1954, кн. 1, 10 — 39; Е. Машалова-Начева. Принос към изследване изворите на Речника на Найден Геров. — Изв. Инст. бълг. ез., 1967, кн. 14, 103 — 238; Х. р. Памтелеева. Лексикографските трудове на Иван Богоров. — Бълг. ез., 1971, кн. 1, 69 — 85; В. Кювлиева. Българският речник на Александър Дювернуа. — Изв. Инст. бълг. ез., 1972, кн. 21, 113 — 150; В. Кювлиева. Ролята на един възрожденски речник. — Бълг. ез., 1973, кн. 6, 538 — 545; В. Кювлиева. Първи прояви на речниковото дело у нас през Възраждането. — Речник на чуждите думи от Тодор Хрулев 1863. — Бълг. ез., 1980, кн. 1, 64 — 68.

² В. Кювлиева. Първи прояви на речниковото дело...

Заглавните думи (заглавките) са изписани всяка на нов ред и с главна буква при строго спазване на азбучния принцип. Речникът е снабден с приложенията, характерни за лексикографските трудове — списък на съкращенията и списък на забелязаните печатни грешки към всяка от двете части на речника. От приложението списък „Изяснение на съкращенията в речника“ личи, че в словника са събрани чужди думи от 41 езика. Наред с европейските езици руски, френски, английски, немски, италиански, испански и класическите старогръцки и латински, посочени са още много езици, които можем условно да определим като редки източници за заемане за българския език — бразилски, келтски, китайски, маджарски, нуруански, сирийски, татарски, тибетски, халдейски, японски, санскритски и др. Т. Коджов вероятно е използвал справочници, откъдето е заимствувал названията на езиците, които не отговарят напълно на приетата в съвременното езикознание номенклатура и класификация на езиците. Цитираният списък подчертава удовлетворителната пълнота на този речник в сравнение с предходния го речник на Т. Хрулев, съдържащ около 500 думи, заети предимно от европейските езици. Устойчивите словосъчетания и фразеологизми от чужд произход от типа на: *панически страх, крокодилов съзв, Елисейски полет, Вавилонско стълботворение* и др. са дадени на азбучното място на първата съставляваща ги дума в отделна, самостоятелна речникова статия, каквато е обикновено практиката на подобни речници.

Словникът (списъкът на тълкуваните думи) включва предимно съществителни имена, нещо типично за такива речници, тъй като най-често се заимствуват от чужд език думи — названия, имена. Глаголите и прилагателните имена са относително по-малко. Най-малък е дялът на сложните названия и фразеологизмите. На съответните им азбучни места са дадени и някои първи съставни части на думи: *анти, архи, вице, екс, обер, полъ* и др. Речникът съдържа и много собствени имена — лични и топоними: имена на древни богове и божини, на митологични герои и същества, на градове, планини, континенти и пр. Тази част на словника придава енциклопедичен характер на речника, нещо нетипично за класическите филологически речници, но често срещано като практика в изработването на речници на чужди думи с оглед широката читателска публика, за която са предназначени тези речници.

Тематично словникът може да бъде разпределен в няколко групи:

Речникът на Тодор Коджов е в две части. Част първа (буквите А — Л) е издадена във Велико Търново през 1890 г. Част втора (М — Я) е издадена в Държавната печатница — София през 1892 г. Очевидна е грешката в датиранието на една от частите, тъй като не е типично втората част на един лексикографски труд да предхожда първата с осем години. Като се има предвид, че речникът на Т. Коджов е библиографска рядкост и е трудно да се намерят други екземпляри освен наличния в Народната библиотека, който е бил лична собственост на Ал. Теодоров-Валан, става ясно с какви сериозни пречки би трябвало да се пребори библиографското изследване на този лексикографски труд, за да бъде той точно датран.

Тодор Константинов Коджов или Коджаев, както той сам се подписва в някои свои преводи, е роден в Търново през 1846 г.³ Там получава първоначално си образование и научава турски и гръцки език. Важна роля в живота на Т. Коджов изиграва неговият втори баща — Стефан Горски, виден възрожденски учител просветител. Преценявайки филологическите дарования на момчето, лекотата с която изучава чужди езици, той определя насоките на бъдещото му образование. По негово настояване Тодор е изпратен в Букурещ, където завършва гимназия и научава румънски и френски. Получил солидно за времето си образование, Т. Коджов се посещава на учителско поприще и става истински народен учител просветител. В Плевенското класно училище той учителства от 1866 г. до Руско-турската освободителна война. Преподава граматика, история и закон божи. През този период той превежда усилено от френски и побългарява редица книги и брошури с историческо и дидактическо съдържание⁴. След Освобождението Т. Коджов работи като съдия, а по-късно се връща към учителската професия и учителства в Самоков, Панагюрище, Търново и София. Годишите прекарани в Търново и София, са свързани с издаването на разглеждания тук речник, който е най-значителното книжовно дело на Т. Коджов.

Речникът съдържа 4000 речникови статии на чужди думи, сложни названия и термини, устойчиви словосъчетания и фразеологизми.

³ Вж. Ю. Тръфемов. Историята на град Плевен. С., 1933, с. 257.

⁴ Подробно заглавията вж. М. Стоянова. Българска възрожденска книжнина. Т. 1. С., 1957, с. 215.

1. Общокултурна лексика, произхождаща от класическите езици старогръцки и латински, свързана с обществения, културния и политическия живот и характерна за повечето европейски езици. Това е най-обемната част от словника.

2. Терминологична лексика, свързана с отделните клонове на науката и образованието. Тълкувани са както термини с по-широка употреба и гражданственост, така и термини по-тясно специални, свързани с медицината, банковото дело, мореплаването и пр.

3. Изключително пъстр и кръгът на думите, които ще наречем „екзотизми“. Това са названия на реални отдалеч и непознати страни, навлезли в българския език предимно чрез преводната литература: имена на редки растения и животни, на специфични национални ястия, тани, тили, с една реч — названия на любовитни и странни за българина неща.

В тематично отношение разглежданият речник се отличава със значителна за времето си пълнота. Авторът вероятно е следвал като образци някои познати нему речници на чуждите думи в езиците, които е владел — руски, френски, гръцки, румънски. Прави впечатление, че е налице един напълно завършен, плътен лексикографски труд, с определена и последователно спазена концепция както за обема на речника-словника, така и за модела на речниковата статия и техническото оформление на речника. Проведена е последователно тенденцията за максимално уеднаквяване в структурно, техническо и графическо отношение.

В Речника на Коджов речниковата статия включва задължително:

а) заглавна дума; б) етимологическа справка; в) тълкуване на думата — семантична част на речниковата статия. При тълкуването авторът използва с професионална лекота и трите класически лексикографски дефиниции — описателна, структурна и енциклопедична. Естествено е, че значителна част от думите, които имат точен български еквивалент, са тълкувани просто с българското им съответствие.

Прави впечатление пълното отсъствие на граматически бележки към думите, както и на особеностите на тяхното формално изменение. Липсата на граматическа характеристика на думите може да се обясни или със стремеж към стегнатост и икономия, или пък авторът е следвал практиката на някои други речници, които не отделят място в речниковата статия

за граматическа характеристика и други указания относно употребата на чуждите думи.

Описанието на един лексикографски труд от епохата непосредствено след Освобождението е не само по себе си полезно и интересно, но то едва ли би задоволило специалистта. Всеки един речник е солидна база за проучвания на езика в различни негови аспекти. В това отношение особено ценни са първите речници на българския език, които дават известна, макар и не цялостна представа за лексиката в епохата на формирането на новия български книжовен език. Преченен от такъв ъгъл, речникът на чуждите думи, съставен от Т. Коджов, е особено интересен, защото дава възможност на изследователя да улови и проследи някои тенденции в лексикалната система на българския език, по-специално с оглед заемането на чужди думи, с тяхното приспособяване и утвърждаване в българския език в епохата около Освобождението и непосредствено след него, когато тези процеси са особено активни и насочени определено към обогатяване на езика с общокултурна лексика.

Речникът е извор на интересен материал, който може да бъде интерпретиран в няколко насоки:

1. С оглед към установяване на принципи за транскрипция на чуждите думи в българския език от епохата около Освобождението.

Прави впечатление, че в една значителна част чуждите думи в разглеждания речник са в правописен и фонетичен вариант, различен от общоприетия в съвременния български език. Става дума не за особености на Коджовия правопис, а за особености, които са свързани в една или друга степен със заемането и адаптирането на чуждите думи. В таква „динамично състояние“, когато процесите на заемане са особено активни, обикновено съществуват няколко фонетични варианта на една и съща чужда дума, които се конкурират до утвърждаването и узаконяването на един от тях. Ако приемем съвременния вариант на една чужда дума за узаконен и наложили се от езиковата практика, то вариантът, който предлага Речникът на Коджов, сравнен с него, издава някой различия, най-общо групирани така:

1.1. Различия от графически и орфографически характер. В повечето случаи става реч за отклонения във връзка с изписването на чуждата дума буквално, като се заменят чуждите букви с български, без да се държи сметка за особеностите на изговора на чуждата дума според

нормите на произношение на езика източник. Особено характерно е удвояването на съгласни звукове в думи от романски произход, резултат на точна транслитерация от езика източник: *баллада, баллон, белетрист, галерея, аллея, аллегория, идилия; вассал, генералисимус, клас, класификация; аттестат, аттестувам; афект, афирмативен, афирмация; бакалавър, гуманност, гуманизъм; граматика, дилемма, грамота*. Както е известно, в този период българският език все още няма единен правопис и затова принципите на транслитерация съществуват равноправно, без да дават предимство на транскрипцията като по-приемлив принцип при заемането на чуждите думи. Един поглед даже в съвременен правописен речник на руски език ще открие удвояването на тези съгласни в съответните руски варианти на посочените чужди думи. Това подсказва предположението, че Т. Коджов е ползувал руски източници, най-вероятно руски речници на чуждите думи. Погрешно би било да се ограничим само с това обяснение, защото картотеките с лексикални материали от епохата на Възраждането при Секцията за българска лексикология в Института за български език доказват, че такова удвояване на съгласни се среща в периодичния печат, в учебната литература и изобщо в писмената практика в преобладаващ брой случаи в сравнение с броя на случаите на употреба на същите думи без изписване на удвоена съгласна: *васал* — 16, *асал* — 4, *граматика* — 43, *граматика* — 8, *аллегория* — 12, *алегория* — 1, *аллегорически* — 7, *алегорически* — 2⁵.

Тези примери показват, че удвояването на съгласните в някои чужди думи в Речника на Коджов е не само следване на руски речници, но и съобразяване на Речника с езиковата практика у нас.

1.2. Различия от фонетичен характер. Тези отклонения предполагат причини от езиково естество. Най-често става дума за разлики в транскрипцията на чуждите думи. Прави впечатление, че в преобладаващото мнозинство от случаите Т. Коджов проявява стремеж да остане максимално верен на изговора на думите в езика, от който те се заемат. Авторът е строго последователен при френските заемки, които в неговия речник са представени според френския изговор, напр.: *булевар, ценсор, туалет, бивуак, мобел* и пр. Обяснението, че авторът е искал да остане верен на изговора на тези

⁵ Цифрата показва броя на регистрираните в картотеката употреби.

думи в езика, от който произхождат, е приемливо, но в случая не е единствено, защото тога са руските фонетични варианти на тези френски заемки. Справката с картотеките на лексикални материали от епохата на Възраждането не показва предпочитание в езиковата практика на епохата към един от двата фонетични варианта — руския и приетия в съвременния български език.

Голяма е групата на френски думи, завършващи на *-изм*. В Коджовия речник без изключение те са отразени според оригиналния френски изговор и по руски образец, напр.: *автоматизм, антагонизм, вандализъм, деизъм, механизъм* и пр. Съставителят на речника е игнорирал езиковата действителност, въвеждайки правило за правописа и съответно правоизговора на този тип заемки. Лексикалните картотеки от Възраждането, както и лексикалните картотеки на Хр. Ботев и Л. Каравелов показват, че усилията на Коджов са продиктувани от индивидуално филологическо виждане или следване на руската практика, което противоречи на тенденцията на българската езикова практика да предпочитат форми като напр.: *абсолютизъм, вандализъм, механизъм* и т. н. при едновременна употреба и на двата варианта.

Като филолог с отлична класическа подготовка Т. Коджов предпочитал по-архаични фонетични варианти на думи от старогръцки и латински произход: *автопсия, барбаризъм, музей, критериум, ултиматум* и др. Направената справка с лексикалните картотеки доказва, че в езиковата практика на епохата преобладаващ и предпочитан е краткият вариант на тези думи: *музей, критерий, ултимат*.

Своя концепция, последователно спазена в целия речник, има Тодор Коджов и по отношение на думи от старогръцки произход с начална гласна и тежко придыхание (*spiritus asper*). Като правило придыханието не е отразено в речника, напр. *ипербола, ипотеза, ипотенуза, ипототам, идрология, иподрум* и т. н. Лексикалните картотеки на езика на Възраждането показват, че в езика на епохата съществуват паралелно двата варианта на тези думи, като значително превъзходство по честота на употреба имат думите *ипербола, хипотеза* и т. н.

Специално внимание заслужава цялата буква Г от Речника на Коджов. Ако се съди по нея, може да се предполага, че авторът едва ли не буквално е заимствувал словника на някой руски речник. Думи като *гербарий, геролод, гимн, гуманизъм, гусар* и др. потвърждават сякаш това предположение.

Възрожденската лексикална картотека доказва обаче, че този вариант е познат в езика на епохата и е с равностойна употреба наред с *хербарий, химн* и т. н.

Прегледът на фонетичните особености на заглавните думи в разглеждания речник предполага следните изводи:

а. В епохата около Освобождението няма установени принципи на транскрипция на чуждите думи, поради което в езика съществуват паралелно различни фонетични варианти. Книжовниците от епохата предпочитат един или друг вариант в зависимост от своята образованост или според определена филологическа концепция, която приемат.

б. Вариантността често издава различните пътища на провикване на съответните чужди думи в българския език. Често се противопоставят варианти, единият от които отговаря на езика първоизточник, а другият — на облика на думата в езика, посредник при заемането. Речникът на Коджов е още едно доказателство, че западноевропейската културна лексика намира своя път в българския език най-често през руския. Това, разбира се, има своите езикови, социално-исторически и културни основания.

в. Борбата между различните фонетични варианти завършва с настъпването на един от тях, което подсказва тенденциите на транскрипция на чуждите думи в българския език. В Речника на Коджов думи от типа на *бакалавър, мавър* и др. са дадени без *ъ* в крайната срещка. Но в езика на епохата вече са утвърдени думи: *театър, министър* и др. и тях Т. Коджов дава като „изключения“ в своя речник, без да може да пребрегне езиковата практика. Тези именно „изключения“ в речника на Коджов са преобладаващото мнозинство според данните от лексикалните картотеки при Института и те очертават тенденцията за фонетичното адаптиране на чужди думи от такъв тип.

г. Утвърдените днес принципи на фонетично адаптиране на чуждите думи в българския език могат да се открият като тенденции в езика на Възраждането и непосредствено след Освобождението.

2. С оглед на словообразователното адаптиране на чуждите думи към системата на българския език:

В Речника на Т. Коджов в редица от случаите са предпочитани словообразователни варианти на чуждите думи, които от гледна точка на съвременния език определяме като остарели, редки или с принижена стилистическа характеристика. В това

отношение особено типични са имената на лица дейтели, напр.: *агентин, адвокатин, адютантин, банкиерин, депутатин, драгоманнин, инженерин, капитанин, кореспондентин, мисионерин, офицерин, пасажерин, резидентин, секретарин, тиранин* и т. н. При една част от тях авторът на речника допуска дублетна употреба: *адвокатин — адвокат, депутатин — депутат, капитанин — капитан, резидентин — резидент* и др. Лексикалните картотеки на Института за български език доказват, че такава е и езиковата практика на епохата, като количествено преобладават думите от стария словообразователен тип — *депутатин, капитанин*.

Оставяйки верен на езиковата практика, Коджов отразява в речника си двата особено характерни за лица дейтели от чужд произход словообразователни типа: с окончание *-тор* и с окончание *-ист*, напр.: *архитектор, делегатор, коректор, машинатор, пропагандатор, ресторатор, академист, алгебрист, лицеист, пропагандист, хуманист*. При имената за дейтели от ж. р. с малки изключения (*директриса, инжениериса*) речникът препоръчва словообразователният вариант, характерен и за съвременния български език — *пианистка, модистка* и под.

Речникът на Т. Коджов представя яврно езиковата действителност с оглед на словообразователното адаптиране на чуждите думи в български език от епохата около Освобождението, като доказва паралелната употреба и борбата между двата словообразователни типа за лица дейтели от мъжки род (*адвокатин — адвокат*).

3. Наблюдения с оглед някои особености на граматическото адаптиране на чуждите думи към системата на българския език:

3.1. Както беше казано, Речникът на Коджов няма граматическа част в речниковите статии на тълкуваните думи. Не са определени заглавните думи като част на речта, няма бележки за формалното изменение на думите. Въпреки това Речникът предоставя интересен материал за наблюдение на поведението на чуждите думи в българския език с оглед категорията род и число. За една част френски заемки родът се колебае между мъжки и женски и Коджов най-често допуска дублетна употреба, напр.: *група — груп, девиза — девиз, парада — парад, патента — патент, рецента — рецент, патрона — патрон, флота — флот, метода — метод*.

Колебание в родовата съотнесеност показват и думи от гръцки произход като *монограма — монограм, проблема —*

3.2.2. Словообразователен тип по немски модел — това са съответните чужди глаголи на *-ирам* и *-изирам*. Речникът на Т. Коджов, давайки паралелната употреба на двата типа, представя като преобладаващо мнозинство глаголите от този тип. Характерно е, че тези глаголи са представени последователно със заглавна дума глагол в несвършен вид, напр.: *абонирвам, авансирвам, бомбардирвам, дебатирвам, импонирам, прокламирам, реформирвам, скандализирвам, цитирам*. Отглаголните имена там, където са дадени, са образувани от съответната форма на несвършен вид (*инкрустирвам — инкрустиране*).

Общоприето е в нашата езиковедска литература глаголите от чужд произход, завършващи на *-ирам* и *-изирам*, да се сваждат като двувидови така, както е в езика първоизточник. Образоването на видови двойки при тези глаголи *-ирам* и *-изирам* и *-изирам* в говорната практика е явление доста често, особено в разговорния език. Някои езиковеди виждат в това явление нова тенденция, а Речникът на Т. Коджов регистрира най-редовно тази тенденция преди 90 — 100 години. Дали всъщност става въпрос за нова тенденция или за активизиране, подновяване на стара, вътрешно присъща и естествена за двувидовата глаголна система на българския език тенденция, която Коджов е отразил в своя речник? Възможни са, разбира се, различни обяснения:

а. Авторът съзнателно е моделирал формата за несвършен вид, за да следва двувидовата делитба на българския глагол, като е действувал като нормализатор.

б. Авторът, черпейки словник от руски речници, е заимствувал от тях форми, където тези глаголи редовно образуват видова двойка, без да държи сметка за езиковата практика у нас или за граматическата характеристика на глаголите в езика първоизточник — немски.

в. Авторът е верен на езиковата действителност на своето време. На вниманието на изследвача се налага въпросът, дали българският език сам подчинява чуждите глаголи на своята двувидова система или отново с участието на руски език като посредник.

Езиковата практика на епохата е пъстра и противоречива. В картотеката на Института за български език бяха издирени 21 глагола, които Коджов дава като двойки и те присъстваха в употреби и в двата вида с почти еднаква честота. Същевременно една голяма част от употребите на глаголите на *-ирам* и *-изирам* са във форма на отглаголно име. Глаголите на *-ирам*

проблем, диплома — диплом, при които се конкурират оригиналната гръцка форма в женски род с формата, заета от френски, която се изравнява формално с мъжки род. Тези колебания в рода на някои от цитираните думи са останали и в днешния език.

Максар и по-рядко, в Речника се срещат думи, обикновено от италиански произход, при които има колебание между мъжки и среден род: *билардо — билард, басо — бас, чичероне — чичерон*. Данните от лексикалните картотеки потвърждават, че езиковата практика също е допускала паралелна употреба на двата рода за тези думи. Бяха отбелязани само някои типични случаи, които не изчерпват интересния материал за адаптирането на заемките с оглед на категорията род, който изследвачът може да почерпи от Речника на Т. Коджов.

Като извод се налага мисълта, че адаптацията на чуждите думи в българския език е процес с двупосочен характер — от една страна, заемките имат склонност да запазват своя формален звуков облик и в зависимост от него да се приобщават към съответния български граматически род, който има същите формални показатели, напр. *груп, девиз, фасад* формално завършват на съгласна и се приобщават към българския мъжки род; от друга страна, действава противоположната тенденция за логическо изравняване на думите по род, т. е. приемане на рода, съответен на рода на думата в езика източник, напр. *девица, чичерон, парада* и др. За някои от чуждите думи този двупосочен процес на адаптация към граматическата категория род не е завършен и се наблюдава и в съвременния език⁶.

3.2. Специално внимание заслужават заглавните форми на глаголите в речника на чуждите думи на Т. Коджов, които можем да разпределим в две основни групи:

3.2.1. Глаголи от чужд произход, които формално са побългарени и са словообразователни варианти на съответните глаголи, окончавани на *-ирам* и *-изирам* напр.: *адресувам — адресирам, атестувам — атестирам, вотирувам — вотирам, гравирuвам — гравирам, копирувам — копирам, нумерувам — нумерирам, цензирувам — цензурирам*. Само 5 от дадените глаголи са останали в езика в този вариант: *интересувам, маркирувам, публикувам* и *фабрикувам*. Всички останали глаголи в днешния език завършват на *-ирам*.

⁶ В. Кювлевска. Граматичният род на думата *аташе*. — Бълг. ез. 1976, кн. 6.

и *-изирам* също са схващани в повечето употреби като глаголи от несвършен вид — това личи от изследването на контекста, в който са употребени.

Очевидно е, че въпросът за видовата характеристика на тези глаголи изисква задълбочено и подкрепено с богат лексикален материал проучване, което, ако не доведе до преоценка на приетото вече в езиковата практика мнение, ще го обоснове върху основата на достатъчен лексикален материал.

4. Наблюдения с оглед на семантичната характеристика на чуждите думи:

Семантичната част на речниковата статия е най-важната част в речника. Т. Коджов е проявил изключителен лексикографски усет и професионализъм при тълкуване на думите, които в една голяма част са непознати за българския читател. Вто как е тълкувана думата телефон: *... Уред за говорене чрез телеграфни жици. Чрез него могат да се разговарят устно двама, които са много далече един от друг*⁷. Прани впечатления, че са отразени някои случаи на метонимия, която се появява редовно при някои думи: телеграф: *... 1. Уред за бързо предаване известия от едно място на друго чрез електромагнетизъм и телове. 2. Здвигачо, в което се намира такъв уред*.

Една голяма част от заемките имат сравнително по-малък семантичен обем в сравнение с днешния. Това доказва семантичното развитие на думите заемки в българския език, което може да става на българска основа, а може да се дължи на семантичен развой в езика първоизточник и повторно заемане на допълнителни значения в българския език, напр.: лозунг: *нем., от лос, свободен. Катадневно изменяема дума, която се съобщава на войската и която всеки войник трябва да каже, като през челта, за да не се вземе за неприятел*.

гастроном: *гр. от гаспир, корем и номос, закон. Който обича вкусни ястията и питиета, човекоугодник*.

платот: *фр. Така се нарича омаз, който управлява кораб по опасни места в моретата или в реките*.

павилон: *... 1. Шатра с легло. 2. Завеса (перде) над легло. 3. Припорец на кораб*.

От цитираните примери личи, че някои от заемките са представени само със значения, които от съвременно гледище

⁷ При цитиране на дефинициите буквите *ѐ, ѐ, љ, њ* са нормализирани за удобство според съвременната графика. Не са предадени и кръгловите ерове.

са остарели и че липсват значенията, които в съвременния език са основни за тези думи.

В заключение може да се отбележи, че Речникът на Т. Коджов е първият професионално направен речник на чуждите думи в българската лексикография. Като такъв той има определено място в нейното развитие. Неговият словник вероятно се е влиял във всички последвали го речници на чуждите думи. Този лексикографски труд не е опит, а е речник, изработен по класическите лексикографски принципи, характерни за речници от такъв тип. Авторът вероятно е използвал за образци чужди речници с подобен обем⁸. Това обаче съвсем не омаловажава неговата заслуга. Т. Коджов е изключително вест филолог и педантично последователен и точен лексикограф. Незаслужен името му е останало неизвестно или почти неизвестно. Фактът че неговият Речник е ползуван като наричник от големия български езиковед Ал. Теодоров-Балан, доказва неговото немалко значение като лексикографско издание. Речникът на чуждите думи, съставен от Т. Коджов, е извор на изключително интересен материал, който изследвачът на езика от епохата на формирането на съвременния книжовен език и по-специално на неговата лексикална система не би трябвало, а може би и не би могло, да пренебрегва.

⁸ В. Н. Кирilloв. Карманный словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. Вып. 1 — 2, 1845 — 1848; М. И. Селищев. 30 000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык. 1. изд. 1866; 2. изд. 1869.

30 — 40 години. Например той посочва, че думата *massa* произхожда от латинската *massa*, но ние не сме я заели направо от латински, а от румънски. Прилагателното *ветх* произлиза чрез метатеза от по-старо *вехт*, което се среща в диалектите. Обяснено е, че съществителното *глиган* произлиза от *глиган*, сродно с руската дума *клык*, 'кучешки зъб'. *Ела* и *елха* не са една и съща дума, а имат различен произход.

За времето си „Речникът“ има голямо значение за българската и славянската езиковедска литература. Ст. Младенов убедително се противопоставя както на опита да се намалява броят на общославянските думи от индоевропейски произход като се обявят за стари, чужди заемки, така и срещу опитите да се увеличават изкуствено остатъците от лексикалното влияние на даден чужд език върху българския. Като пръв опит на този вид изследвания на нашия език Речникът представлява сериозно постижение на българското езикознание.

Една от значителните работи на Ст. Младенов с голямо практическо значение е „Речник на чуждите думи в българския език“ (1. изд. 1932 г., излязъл след това в няколко издания). Достоинството на този речник е не само в задълбочените обяснения на значенията на думите, но също и в обясненията на произхода им — най-компетентните обяснения в нашата литература от този род, които носят белезите на познатия ни прецизен изследователски метод. Този речник е претърпял три издания, което говори за известно развитие в схващанията на автора по някои обществени въпроси.

Всячки лексикографски трудове на Ст. Младенов са ценен принос на учен с широка ерудиция, с неуморима работоспособност и висока лингвистична надареност. Неговото дело е пил етап в нашето езикознание, който дава насоки за по-нататъшната успешна работа на последователите му.